

JĘZYK I KULTURA POGRANICZA, red. Agnieszka Dudek-Szumigaj, Warszawa, Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód 2019, 131 s.

W 2019 r. ukazała się drukiem publikacja *Język i kultura pogranicza*, pokłosie uroczystej sesji naukowej z okazji 45-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Feliksa Czyżewskiego, cenionego dialektologa i ukrainisty z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Książkę w redakcji Agnieszki Dudek-Szumigaj wydało Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, podejmujące szereg inicjatyw na rzecz popularyzacji języków i kultur krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Okolicznościowa sesja odbyła się 30 sierpnia 2017 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. Wł. Zawadzkiego w Wisznicach. Miejsce obchodów jubileuszu lubelskiego naukowca wybrano nieprzypadkowo. Na początku swej drogi zawodowej Feliks Czyżewski pracował w tej szkole jako nauczyciel polonista, tu rozpoczął kształcenie pierwszych pokoleń wychowanków, z wisznickim liceum przez lata aktywnie współpracował też jako kierownik Zakładu Filologii Ukraińskiej (1998–2017) oraz dyrektor Instytutu Filologii Słowiańskiej UMCS (2003–2013). Wisznickie liceum było jedną z pierwszych szkół objętych z inicjatywy Profesora Feliksa Czyżewskiego patronatem naukowym Instytutu Filologii Słowiańskiej UMCS.

Do uczestnictwa w sesji naukowej i zarazem publikacji w pamiątkowej księdze dedykowanej Profesorowi zaproszono językoznawców, literatów, nauczycieli i historyków, którzy współpracowali z dostojnym Jubilatem na uczelni oraz poza jej murami, współdziałali przy okazji interdyscyplinarnych projektów i konferencji. W publikacji znalazło się dziewięć artykułów o charakterze biograficzno-naukowym, wspomnieniowym, a także szczegółowa bibliografia prac slawisty (monografie, artykuły, recenzje, sprawozdania), wykaz not o naukowcu etc.

Motyw przewodni sesji utrwalonej w postaci książki to język i kultura pogranicza, główne nurty badawcze Profesora Feliksa Czyżewskiego, który zapisał się w nauce polskiej jako uznany dialektolog, onomasta, etnolingwista i folklorysta, autor imponującego dorobku naukowego (ponad 200 prac, w tym 23 monografie autorskich i pod redakcją, 133 artykuły naukowe).

W artykule Agnieszki Dudek-Szumigaj naszkicowano początki drogi zawodowej Profesora. Autorka tekstu pt. *Słowo o Jubilacie – w aspekcie działalności naukowej i dydaktycznej* (s. 11–16) pokazuje sylwetkę Profesora Feliksa Czyżewskiego z różnych perspektyw – jako dociekliwego badacza języka, aktywnego popularyzatora idei współpracy społeczności akademickiej z jednostkami samorządowymi i szkołami. Drogę zawodową Profesora autorka charakteryzuje też w *Biogramie nauko-*

wym prof. dr. hab. Feliksa Czyżewskiego, opublikowanym w tymże tomie (s. 27–37). Urszula Banaszczuk i Anna Kuzawińska, wychowanki wisznickiego liceum, dzielą się na łamach tomu wspomnieniami o Jubilacie jako swoim poloniście wprowadzającym je w świat językoznawstwa („Szanowny Panie Profesorze...”, s. 17–19). Tekst Aleksandra Szołuchy *Miejsce Liceum Ogólnokształcącego w Wisznicach na tle placówek regionu 1970–1979* (s. 21–26) ma w dużej mierze charakter dokumentacyjny. Poza wspomnieniami o wisznickim okresie drogi zawodowej Jubilata w pracy zawarto zarys historii szkoły. Kontakty z polskim i międzynarodowym środowiskiem naukowym, fundamentalne publikacje lubelskiego slawisty charakteryzuje Marek Olejnik w artykule pt. *Aspekty slawistyczne w badaniach prof. Feliksa Czyżewskiego* (s. 39–45). W karierze naukowca pokazano poszczególne jej etapy: pierwsze staże naukowe, współpraca zagraniczna, rozpoczęcie badań usytuowanych w nurcie etnolingwistycznym, badania terenowe na Polesiu i Wołyniu i in.

Henryk Gmiterek nawiązuje bezpośrednio do tematyki sesji i stawia pytanie o sposoby rozumienia pogranicza (*Pogranicze z perspektywy historyka*, s. 47–54). Analiza etymologicznej więzi leksemów *pogranicze* i *granica* prowadzi lubelskiego historyka do następujących konkluzji: „pogranicze [...] łączy”, „pogranicze powstaje w sposób naturalny” (s. 49). W artykule autor odwołuje się do kategorii transgraniczności i wielowymiarowej tożsamości etniczno-kulturowej mieszkańców pogranicza, definiuje też pojęcie człowieka pogranicza.

Miejsce gwary i kultury ludowej w XXI wieku omawia Halina Pelcowa w artykule pn. *Dialektologia jako nauka i przedmiot dydaktyki* (s. 55–64). Zdaniem badaczki, gwara stała się obecnie „językiem domowym”, zauważalnie zmalała grupa jej użytkowników (s. 56). Halina Pelcowa pokazuje sposoby postrzegania i funkcjonowania gwary w naszych czasach – różne postawy użytkowników języka wobec niej, gwara w tradycji ludowej, gwara jako produkt rynkowy, wreszcie gwara jako składnik komunikacji internetowej. W artykule Katarzyny Konczewskiej pt. *Polacy na Grodzieńszczyźnie. Język. Tradycje. Kultura*, czytelnik zapoznaje się z sytuacją socjolingwistyczną w tym obwodzie (s. 65–78). Autorka charakteryzuje sześć sfer dystrybucji języka polskiego: „kościół; rodzina; organizacje społeczne; szkoła; media; miejsca pochówku” (s. 71–76). Publikację zamykającą tom jubileuszowy poświęcono losom dwóch słynnych Polaków, których, jak pisze w pierwszym wersie tekstu jego autor, Zbigniew Włodzimierz Fronczek, połączyła miłość do Podlasia (*Niemcewicz i Kraśzewski*, s. 79–89).

Książka *Język i kultura pogranicza* ma wysoką wartość poznawczą, można ją rekomendować jako lekturę adresowaną do zróżnicowanego grona odbiorców: naukowców, regionalistów, przedstawicieli środowisk kulturalnych, samorządowych. Język i kultura pogranicza to nie tylko obszar dociekań naukowych, ale też źródło inspiracji dla inicjatyw transgranicznych i działań popularyzatorów „małych ojczyzn”, to zarazem środowisko funkcjonowania i pracy ludzi oraz instytucji. Wątek pogra-

nicza, jego języka i kultury, scala wszystkie teksty w integralną całość. Dzięki różnorodności tematycznej książka łączy w sobie cechy gatunku biografii z monografią naukową. Publikacja jest niewątpliwie źródłem wiedzy przedmiotowej. Można ją zarazem oceniać w charakterze swoistego dokumentu pokazującego nie tylko dorobek konkretnego naukowca, który stał się przysłowiowym punktem wyjścia do przygotowania tej pozycji wydawniczej, ale też w charakterze dokumentu rejestrującego szerszy kontekst – obszary badań dialektologów i onomastów od lat 70. XX w. do drugiej dekady XXI w., kierunki i formy współdziałania polskich oraz międzynarodowych środowisk naukowych przez dziesięciolecia.

Ewa Białek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej